

دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

راهنمای ارزیابی سریع و پاسخ به رفتارهای پرخطر جنسی

رفتارهای پرخطر جنسی

تألیف: دکتر معصومه دژمان و همکاران

Rapid Assessment and Response Guide on High Risk Sexual Behaviors

By: Masoumeh Dejman, Saeid Madani Ghahfarokhi

راهنمای حاضر ابزاری برای ارزیابی رفتارهای پرخطر جنسی و طراحی مداخله متناسب با یافته‌های حاصل از ارزیابی است. تأکید اصلی این راهنما، بررسی عمیق، سریع و نیز طراحی برنامه‌های مداخلات در زمینه کاهش رفتارهای پرخطر در گروه‌های خاص و یا پنهان می‌باشد. به عبارت دیگر، این راهنما طرحی کلی از فعالیت‌های ساده و کاربردی را برای بررسی نیازها، وضعیت و عملکرد گروه‌های پرخطر در محیط‌های مختلف ارائه می‌کند که می‌تواند بعنوان ابزاری کاربردی توسط محققین، کارشناسان فعال در حیطه‌های رفتارهای پرخطر و ارائه دهندگان خدمت مورد استفاده قرار گیرد.

انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

مؤلفان: دکتر معصومه دژمان، سعید مدنی قهفرخی

با همکاری: دکتر آمنه ستاره فروزان
دکتر منیر برادران افتخاری
دکتر مروه وامقی
دکتر کیانوش کمالی
کتایون فلاح
الهام حبیبی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۴۴۲-۲۳-۵
قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

راهنمای ارزیابی سریع و پاسخ به رفتارهای پرخطر جنسی

مؤلفان: دکتر معصومه دژمان

سعید مدنی قهفرخی

با همکاری:

دکتر کیانوش کمالی

دکتر آمنه ستاره فروزان

کتایون فلاح

دکتر منیر برادران افتخاری

الهام حبیبی

دکتر مروّنه وامقی

سرشناسه	: دژمان، معصومه، ۱۳۴۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: راهنمای ارزیابی سریع و پاسخ به رفتارهای پرخطر جنسی / مولفان معصومه دژمان، سعید مدنی قهفرخی با همکاری آمنه ستاره فروزان... او دیگران آ.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: جدول.
شابک	: 978-600-6442-23-5
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: همکاران آمنه ستاره فروزان، کیانوش کمالی، منیر برادران افتخاری، کتابون فلاح، مروثه وامقی، الهام حبیبی.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: زنان -- رفتار جنسی
موضوع	: زنان بی خانمان -- ایران -- رفتار جنسی
موضوع	: امور جنسی -- اختلالات
شناسه افزوده	: مدنی، سعید، ۱۳۳۹ -
شناسه افزوده	: فروزان، آمنه ستاره، ۱۳۴۶ -
شناسه افزوده	: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
رده بندی کنگره	: HQ۲۹ ۱۳۹۳ ۱۴۳۲/د
رده بندی دیویی	: ۳۰۶/۷۰۸۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۰۹۸۹۸

دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

نام کتاب: راهنمای ارزیابی سریع و پاسخ به رفتارهای پرخطر جنسی

مؤلفان: دکتر معصومه دژمان، سعید مدنی قهفرخی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۴۴۲-۲۳-۵

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال

چاپ اول: ۱۳۹۳

چاپ: ارشیا

ناشر: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

نشانی: اوین، بلوار دانشجو، خیابان کودکان، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

تلفکس: ۲۲۱۸۰۰۸۱

با قدردانی از همکاری

• هماهنگی و نظارت: پرستو تاجیک • کنترل فنی صفحه آرای: دکتر امید مساح

• ویراستاران صوری و زبانی: مؤسسه ویراستاران حرفه‌ای پارس، مهسا صابر، زینب صادقی نژاد، مهدیه شریعتی، دکتر امید مساح

• صفحه آرا: گروه گرافیکی ارشیا • طراحی جلد: گروه گرافیکی ارشیا

همه حقوق نشر برای ناشر محفوظ است؛ هرگونه استفاده از متن به هر صورتی در قالب کتابچه، جزوه، تهیه CD آموزشی، تهیه نرم افزار، استخراج آزمون، ترجمه به دیگر زبان‌ها و استفاده از مطالب کتاب، اشکال، تصاویر و... بدون اجازه کتبی از ناشر غیر قانونی است.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۷
مقدمه.....	۹
ساختار راهنما.....	۱۱
ملاحظات اخلاقی در ارزیابی سریع و پاسخ.....	۱۱
فصل اول: مبانی نظری	
۱،۱. ارزیابی و پاسخ سریع چیست؟.....	۱۳
۱،۱،۱. خصوصیات ارزیابی و پاسخ سریع.....	۱۴
۲،۱،۱. مزایای ارزیابی و پاسخ سریع.....	۱۵
۲،۱. بسیج جامعه، حمایت‌گیری و جلب مشارکت اجتماعی.....	۱۸
۱،۲،۱. بسیج جامعه.....	۱۸
فصل دوم: راهنمای اجرایی	
۱،۲. ارزیابی.....	۲۱
۱،۱،۲. راهنماهای ارزیابی.....	۲۲
۱،۱،۱،۲. ارزیابی نیمرخ محلی.....	۲۲
۱،۱،۱،۱،۲. سؤالات کلیدی در ارزیابی نیمرخ محلی.....	۲۲
۲،۱،۱،۱،۲. روش‌ها و منابع داده‌ها در ارزیابی نیمرخ محلی.....	۲۵
۲،۱،۱،۲. ارزیابی زمینه.....	۲۵
۱،۲،۱،۱،۲. اهداف ارزیابی زمینه‌ای.....	۲۵
۲،۲،۱،۱،۲. سؤالات کلیدی در ارزیابی زمینه‌ای رفتارهای پرخطر جنسی در زنان در معرض آسیب.....	۲۵
۳،۲،۱،۱،۲. عناوین مدنظر برای جمع‌آوری داده‌ها در حوزه ارزیابی زمینه‌ای.....	۲۶
۴،۲،۱،۱،۲. روش‌های جمع‌آوری داده‌ها در ارزیابی زمینه‌ای رفتارهای پرخطر جنسی.....	۳۰
۵،۲،۱،۱،۲. منابع داده‌ها.....	۳۰
۳،۱،۱،۲. ارزیابی معضلات بهداشتی مرتبط با رفتارهای پرخطر جنسی.....	۳۱
۱،۳،۱،۱،۲. روش‌ها و منابع داده‌های مربوط به ارزیابی معضلات بهداشتی.....	۳۲
۲،۳،۱،۱،۲. نحوه ارائه یافته‌های ارزیابی بهداشتی.....	۳۳
۴،۱،۱،۲. ارزیابی رفتارهای سالم و پرخطر.....	۳۳
۱،۴،۱،۱،۲. حوزه‌های اصلی ارزیابی رفتاری.....	۳۴
۲،۴،۱،۱،۲. اطلاعات کلیدی که باید جمع‌آوری شود.....	۳۵
۳،۴،۱،۱،۲. سؤال‌های کلیدی در ارزیابی‌های رفتاری.....	۳۵
۴،۴،۱،۱،۲. روش‌ها و منابع جمع‌آوری داده‌ها در ارزیابی رفتاری.....	۳۸

۳۹	 چگونگی ارائه اطلاعات.....	۵,۴,۱,۱,۲
۴۰	 ارزیابی پیامدهای اجتماعی.....	۵,۱,۱,۲
۴۱	 ارزیابی در گستره فردی.....	۱,۵,۱,۱,۲
۴۱	 ارزیابی در گستره اجتماع.....	۲,۵,۱,۱,۲
۴۱	 ارزیابی در گستره ساختاری.....	۳,۵,۱,۱,۲
۴۲	 سوالات کلیدی در ارزیابی پیامدهای اجتماعی رفتارهای پرخطر جنسی.....	۴,۵,۱,۱,۲
۴۳	 روش‌ها و منابع جمع‌آوری داده‌ها در ارزیابی پیامدهای اجتماعی رفتارهای پرخطر جنسی.....	۵,۵,۱,۱,۲
۴۳	 ارائه یافته‌های ارزیابی عواقب اجتماعی.....	۶,۵,۱,۱,۲
۴۳	 ارزیابی برنامه‌های مداخله‌ای در رفتارهای پرخطر جنسی.....	۶,۱,۱,۲
۴۵	 روش‌ها و ابزارهای قابل استفاده در ارزیابی‌ها.....	۲,۲
۴۵	 مطالعه کیفی.....	۱,۲,۲
۴۵	 مشاهده.....	۱,۱,۲,۲
۴۶	 جنبه‌های خاص.....	۱,۱,۱,۲,۲
۴۶	 مواقع استفاده از مشاهده.....	۲,۱,۱,۲,۲
۴۶	 ابعاد مشاهده.....	۲,۲,۳,۱,۱
۴۶	 روش‌های مشاهده.....	۴,۱,۱,۲,۲
۴۷	 محدودیت‌های مشاهده.....	۵,۱,۱,۲,۲
۵۰	 استفاده از مشاهده در مراحل مختلف ارزیابی سریع و پاسخ.....	۶,۱,۱,۲,۲
۵۰	 چه چیزی نباید مشاهده شود؟.....	۷,۱,۱,۲,۲
۵۱	 آمادگی برای مشاهده کردن.....	۸,۱,۱,۲,۲
۵۱	 مصاحبه.....	۲,۱,۲,۲
۵۱	 مواقع استفاده از مصاحبه.....	۲,۱,۲,۱,۲
۵۱	 انواع مصاحبه.....	۲,۲,۱,۲,۲
۵۲	 قوت‌های مصاحبه.....	۳,۲,۱,۲,۲
۵۲	 مصاحبه‌های فردی با افراد مطلع کلیدی.....	۴,۲,۱,۲,۲
۵۳	 مصاحبه‌های گروهی با افراد مطلع کلیدی.....	۵,۲,۱,۲,۲
۵۳	 مصاحبه‌های گروهی سازمان‌یافته یا نامنظم.....	۶,۲,۱,۲,۲
۵۴	 مصاحبه‌های سازمان‌یافته.....	۷,۲,۱,۲,۲
۵۵	 بحث گروهی متمرکز.....	۳,۱,۲,۲
۵۶	 فواید بحث گروهی متمرکز.....	۱,۳,۱,۲,۲
۵	 محدودیت‌های بحث گروهی متمرکز.....	۲,۳,۱,۲,۲
۵۹	 پیمایش.....	۴,۱,۲,۲

۶۰	 استفاده از پیمایش ۱،۴،۱،۲،۲
۶۶	 سازمان دهی پیمایش ۲،۴،۱،۲،۲
۶۷	 گام های اجرا ۳،۲
۶۷	 گام اول: طراحی ارزیابی ۱،۳،۲
۶۹	 گام دوم: تشکیل تیم های تحقیق ۲،۲،۲
۷۰	 تیم علمی مشورتی ۱،۲،۳،۲
۷۰	 تیم اجرایی تحقیق ۲،۲،۳،۲
۷۱	 تیم مشاوره استانی / منطقه ای ۳،۲،۳،۲
۷۲	 تیم اجرایی تحقیق شهرستان / منطقه ۴،۲،۳،۲
۷۲	 تیم پایش و مشاوره ۵،۲،۳،۲
۷۳	 گام سوم: حمایت گیری و جلب پشتیبانی ۳،۳،۲
۷۳	 گام چهارم: مشاوره اولیه و برگزاری جلسات مشاوره جامعه ۴،۳،۲
۷۳	 مشاوره اولیه ۱،۴،۳،۲
۷۷	 گام پنجم: مهارت آموزی تیم اجرایی برنامه روش ارزیابی سریع ۵،۳،۲
۸۰	 گام ششم: تهیه برنامه عملیاتی تفصیلی ۶،۳،۲
۸۲	 گام هفتم: بررسی منابع موجود ۷،۲،۲
۸۵	 گام هشتم: کار میدانی جمع آوری داده ها (فرایند جمع آوری داده ها) ۸،۳،۲
۸۵	 تکمیل اولیه نقشه شهر ۱،۸،۳،۲
۸۶	 مصاحبه های اولیه برای تهیه نقشه پراکندگی پاتوق ها ۱،۱،۸،۳،۲
۸۷	 انتخاب محله ها و ارزیابی نیم رخ محلی ۲،۸،۳،۲
۸۷	 آشنایی اولیه با محله و تکمیل نقشه عمومی محله ۱،۲،۸،۳،۲
۸۹	 مشاهده محلی مطابق با راهنمای مشاهده محلی ۲،۲،۸،۳،۲
۹۰	 مصاحبه عمیق با افراد مطلع کلیدی محلی ۳،۲،۸،۳،۲
۹۱	 مصاحبه با افراد گروه زنان در معرض آسیب ۴،۲،۸،۳،۲
۹۴	 جمع آوری نهایی اطلاعات میدانی ۳،۸،۳،۲
۹۴	 مصاحبه عمیق با گروه دوم تا پنجم زنان تن فروش ۱،۳،۸،۳،۲
۹۴	 مصاحبه عمیق با سایر گروه ها ۲،۳،۸،۳،۲
۹۵	 مصاحبه با افراد کلیدی جدید در شهر ۳،۳،۸،۳،۲
۹۵	 پایش روش اجرای ارزیابی و پاسخ سریع ۴،۸،۳،۲
۹۷	 گام نهم: تجزیه و تحلیل داده ها ۹،۳،۲
۱۰۲	 گام دهم: تدوین استراتژی ها ۱۰،۳،۲
۱۰۲	 بازبینی یافته ها ۱،۱۰،۳،۲

۱۰۵	 گردآوری یافته‌ها	۲،۱۰،۳،۲
۱۰۴	 انتخاب و توصیف پاسخ عمومی	۳،۱۰،۳،۲
۱۰۴	 گزینش مداخلات مناسب	۴،۱۰،۳،۲
۱۰۸	 سیاست‌ها	۱،۴،۱۰،۳،۲
۱۰۸	 فعالیت‌های اجتماع‌محور	۱،۱،۴،۱۰،۳،۲
۱۰۸	 استفاده از گروه‌های همسان یا همتا	۲،۱،۴،۱۰،۳،۲
۱۰۹	 ارزیابی فعالیت‌ها	۳،۱،۴،۱۰،۳،۲
۱۰۹	 جلب مشارکت عمومی	۴،۱،۴،۱۰،۳،۲
۱۰۹	 تقویت روابط بین‌سازمانی و بین‌بخشی	۵،۱،۴،۱۰،۳،۲
۱۰۹	 اجرای استراتژی	۲،۴،۱۰،۳،۲
۱۰۹	 رویکرد استراتژیک	۱،۲،۴،۱۰،۳،۲
۱۱۲	 اولویت‌بندی مداخلات	۳،۴،۱۰،۳،۲
۱۱۲	 گام یازدهم: تدوین برنامه عملیاتی	۱۱،۳،۲
۱۱۲	 مراحل تدوین برنامه عملیاتی	۱،۱۱،۳،۲

پیوست‌ها

۱۱۵	 پیوست ۱. اصول کلی پرسشگری	
۱۱۹	 اصول اخلاقی پرسشگری	
۱۲۳	 پیوست ۲. دستورالعمل بررسی داده‌های موجود	
۱۲۸	 پیوست ۳. آموزش ارزیابی و پاسخ سریع	
۱۲۸	 چرا آموزش؟	۱،۳
۱۲۸	 انواع آموزش ارزیابی و پاسخ سریع	۲،۳
۱۲۸	 آموزش گروهی	۱،۲،۳
۱۲۸	 توانمندسازی	۲،۲،۳
۱۲۸	 جلسات حساس‌سازی و آگاه‌سازی	۳،۲،۳
۱۲۸	 جلسات کوتاه	۴،۲،۳
۱۲۸	 برنامه‌ریزی آموزش ارزیابی و پاسخ سریع	۳،۳
۱۲۸	 انتخاب و گردآوری منابع لازم برای کارگاه (تهیه محتوای آموزشی)	۱،۳،۳
۱۲۹	 هدف‌گذاری	۲،۳،۳
۱۲۹	 تهیه پیش‌نویس برنامه آموزشی و تصویب آن	۳،۳،۳
۱۳۴	 پیوست ۴. مشاهده محله	

پیشگفتار

مطالعات سازمان جهانی بهداشت دربارهٔ موضوع سوءمصرف مواد تزریقی، در چند کشور جهان انجام شد. نتایج نشان داد که شیوع ابتلا به ویروس نقص ایمنی «ایدز» سریع‌تر از آن است که روش تحقیق سنتی «پیمایش» یا سایر روش‌های تحقیقی مرسوم بتوانند آن را ترسیم کنند؛ زیرا ازسویی، با به‌کارگیری روش‌های سنتی، امکان طراحی برنامهٔ مداخله وجود ندارد و ازسوی دیگر، آمار نشان می‌دهد که بیشترین شیوع ایدز از جوامعی گزارش شده است که بیش از سایر نقاط با کمبود منابع مواجه‌اند.

مجموع عوامل پیش گفته، به طراحی برنامهٔ ارزیابی و مداخله منجر شد. اولین راهنمای ارزیابی و پاسخ سریع به وضعیت سوءمصرف مواد تزریقی را سازمان جهانی بهداشت، با همکاری مرکز تحقیقات رفتاری و مصرف مواد، در لندن تدوین کرد. به‌دنبال ارائهٔ راهنمای یادشده، این روش‌شناسی (متدولوژی) در بررسی موضوع‌هایی از قبیل رفتارهای جنسی و مصرف سیگار و داروهای سایکواکتیو در جوانان نیز به کار رفت.

یکی از حیطه‌های کاری ارزیابی و پاسخ سریع، ارزیابی موضوع رفتارهای پرخطر جنسی در گروه‌های جمعیتی «خاص» است. مشخصه‌های ویژهٔ این گروه‌ها نظیر فقدان دسترسی و انگ اجتماعی، به‌گونه‌ای است که استفاده از روش‌های سنتی تحقیق را با مشکل مواجه می‌کند. همچنین در گروه‌های پرخطر، وجود بعضی ویژگی‌ها مثل درهم‌تنیدگی جنبه‌های اجتماعی و بهداشتی و نیز کمبود منابع، استفاده از روش‌شناسی‌های تحقیق اجتماع‌محور «ارزیابی و پاسخ سریع» را توجیه می‌کند.

این راهنما درصدد ارائهٔ تعریفی جامع از روش‌شناسی یادشده و نحوهٔ به‌کارگیری آن، برای آن دسته از فعالان اجتماعی است که قصد انجام‌دادن مداخله‌های علمی و کاربردی برای بررسی این‌گونه فعالیت‌ها در کشور را دارند. البته باید یادآور شد که اصول اجرایی و حیطه‌های ارزیابی و نیز روش‌های جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها، در همهٔ برنامه‌های ارزیابی و

پاسخ سریع یکسان است. تفاوت‌های عمده این برنامه‌ها در نحوه سازمان‌دهی برنامه‌های میدانی و فرایندهای ارزیابی جمعیتی، برقراری ارتباط با گروه‌های هدف و نیز استفاده از روش‌های ترکیبی جمع‌آوری داده‌ها در وضعیت اجتماعی و محیطی متفاوت است.

مقدمه

راهنمای حاضر ابزاری برای ارزیابی رفتارهای پرخطر جنسی و طراحی مداخله متناسب با نیازهای آن‌هاست. تأکید اصلی این روش‌شناسی، بر بررسی رفتارها و موضوع‌های مرتبط با پیشگیری و درمان بیماری‌های خاص مانند ایدز، در گروه‌های پرخطر یا پنهان است. به عبارت دیگر، راهنمای مزبور طرحی کلی از فعالیت‌های ساده و کاربردی را برای بررسی وضعیت و عملکرد و نیازهای گروه‌های پرخطر در محیط‌های مختلف ارائه می‌کند.

براین اساس، این راهنما در پی تحقق اهداف زیر است:

۱. ایجاد نگرش و ذهنیت در زمینه ارزیابی سریع، در گروه پژوهش؛

۲. ارائه مجموعه‌ای از ابزارها و روش‌ها؛

۳. ارائه مجموعه‌ای از فراگردهای طراحی و مشاوره و ارزیابی.

این مجموعه حاوی مطالبی است که چگونگی رسیدن به اهداف یادشده در پی اجرای برنامه ارزیابی سریع و نیز چگونگی پاسخ به رفتارهای پرخطر جنسی در گروه زنان در معرض آسیب در دو نقطه کشور را تشریح می‌کند. دلیل انتخاب و ارائه راهنمای مزبور این است که روش‌شناسی ارزیابی و پاسخ سریع، در چارچوبی علمی و عملیاتی، ضمن اثبات پویایی، به گونه‌ای بومی شده است که برای ارزیابی رفتارهای پرخطر در سایر نقاط کشور نیز تعمیم‌پذیر باشد. مخاطبان این راهنما عبارت‌اند از:

۱. افراد تصمیم‌گیر درگیر در سازمان‌دهی و مدیریت برنامه‌های مداخله‌ای؛

۲. کارکنان اجرایی مرتبط؛

۳. تسهیلگران اجرایی تیم ارزیاب و ناظران فنی سازمان‌ها و گروه‌های درگیر؛

۴. محققان؛

۵. سازمان‌های غیردولتی فعال در حیطه مداخلات مرتبط با پروژه گروه زنان در معرض آسیب.

این راهنما به گونه‌ای تدوین شده است که در اغلب سطوح ملی و اجتماعی و نیز سازمان‌های غیردولتی و بخش خصوصی اجرایی باشد.

ساختار راهنما

موضوعات خاص ارائه‌شده در این راهنما به شرح زیر است:

۱. حوزه و تمرکز روش ارزیابی سریع به همراه پاسخ؛
۲. برنامه‌ریزی و اجرای برنامه ارزیابی سریع در گروه مزبور؛
۳. ارائه مدل تحقیق ارزیابی سریع درباره گروه زنان در معرض آسیب؛
۴. گام‌های اجرایی هدایت ارزیابی سریع؛
۵. برنامه مهارت‌آموزی تیم تحقیق؛
۶. تحلیل ارزیابی سریع یافته‌ها؛
۷. نحوه گسترش مدل مداخله.

ملاحظات اخلاقی در ارزیابی سریع و پاسخ

به دلیل وجود نظام‌های ارزشی فردی و اجتماعی، نمی‌توان در مقابل معضل تن‌فروشی بی‌طرف بود؛ اما نکته بسیار مهم و اساسی که از ابتدای کار باید مدنظر داشت، این است که هدف ارزیابی‌های علمی، رعایت تفکیک نظام ارزشی فردی و قضاوت اخلاقی درباره عملکرد افراد گروه است. این اصول اخلاقی ضمن آنکه از نظر نوع و شیوه کار با گروه‌های انگ‌خورده اجتماعی، بسیار مهم است، ممکن است در نحوه گزینش و جمع‌آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل علمی آن‌ها نیز اثر مستقیم بگذارد. گفتنی است که به دلیل حساسیت، موضوع طرح ارزیابی باید در شورای پژوهشی دانشگاه استان نیز به تصویب برسد. از لحاظ فنی، در هنگام مواجهه با گروه زنان در معرض آسیب و معضل تن‌فروشی، رعایت نکات زیر ضروری است:

۱. نام و نام خانوادگی افراد پرسیده و ثبت نمی‌شود؛
۲. در ابتدای مصاحبه، پرسشگر درباره اهداف طرح، محرمانه بودن اطلاعات و آزادی افراد مصاحبه‌شونده در پاسخ‌دادن یا ندادن به سؤالات توضیح می‌دهد. در صورت مخالفت پاسخ‌دهنده، پرسش انجام نمی‌شود. در مصاحبه، افراد فرم‌های رضایت آگاهانه را نیز تکمیل کرده و با امضا کردن، آن‌ها را تأیید می‌کنند؛

۳. در صورت تمایل، مصاحبه‌شوندگان می‌توانند در هر مرحله از مصاحبه آن را متوقف کنند؛
۴. در صورت نیاز احتمالی مصاحبه‌شوندگان به خدمات تشخیصی و درمانی، باید آنان را به مراکز درمانی مخصوص ارجاع داد؛
۵. همهٔ نوارها و اطلاعات جمع‌آوری‌شده، به صورت محرمانه در فایل‌های مشخص نگهداری می‌شود.

مباحث مطالعهٔ راهنمای فصول، به همراه پیوست‌های مربوط به آن، به شرح زیر ارائه می‌شود:

- در فصل اول، مبانی نظری روش ارزیابی و پاسخ سریع؛
- در فصل دوم، مدل‌های ارزیابی، روش‌های جمع‌آوری داده‌ها، راهنمای گام‌به‌گام اجرا و استراتژی‌های مداخله؛
- در پیوست‌ها، نکات عملیاتی ارزیابی.

۱.۱. ارزیابی و پاسخ سریع چیست؟

منظور از ارزیابی و پاسخ سریع، بررسی عمیق و همه‌جانبه مسئله‌ای بهداشتی، در موقعیت مکانی مشخص است. ابعاد مختلف این ارزیابی شامل خصوصیات تفصیلی و جمعیتی درگیر، رفتار بهداشتی خاص و نیز خطرهای و عواقب اجتماعی مرتبط با آن مسئله بهداشتی است. همچنین، این روش به ارزیابی منابع موجود و فرصت‌های مناسب، برای طراحی و اجرای مداخله مرتبط با آن مسائل بهداشتی می‌پردازد.

روش‌شناسی ارزیابی و پاسخ سریع، روشی کیفی، سریع و مبتنی بر قانونمندی مشخص مطابق با مشخصه‌های زیر است:

۱. به‌دنبال پاسخ‌هایی برای هر سؤال می‌گردد؛
 ۲. به‌طور نظام‌مند (سیستماتیک)، از روش‌های ازپیش‌تعیین‌شده‌ای برای رسیدن به پاسخ بهره می‌برد؛
 ۳. به‌دنبال جمع‌آوری شواهد است؛
 ۴. از یافته‌های منتج از آن، در طراحی مداخله استفاده می‌شود.
- این روش‌شناسی به دلایلی در گروه ارزیابی‌های سریع قرار می‌گیرد. ارزیابی‌های سریع مجموعه‌ای از روش‌ها را شامل می‌شوند که در طی آن‌ها، تصویری سریع و تفصیلی از وضعیتی بهداشتی به‌نمایش گذاشته می‌شود. بسیاری از روش‌شناسی‌های مدرن «کیفی و کمی کیفی» در این دسته‌بندی قرار می‌گیرند؛ ازقبیل:

۱. ارزیابی سریع وضعیت؛
۲. ارزیابی سریع و پاسخ؛
۳. اقدامات ارزیابی سریع؛
۴. ارزیابی تخمینی سریع؛